

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Вступ. Умови воєнного часу кардинально змінили ситуацію на ринку праці України, особливо для молоді, яка завершила навчання у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Працевлаштування випускників стає складнішим через руйнування інфраструктури, скорочення економічної активності, зміну регіональної доступності робочих місць та загрозу безпеці. Водночас, молоді фахівці залишаються важливим ресурсом для відбудови держави. У цьому контексті надзвичайно актуальним є аналіз основних проблем, які виникають під час їх виходу на ринок праці, та пошук шляхів їхнього подолання.

У сучасних умовах післявоєнного відновлення України питання працевлаштування випускників закладів вищої освіти набуває особливої актуальності. Випускники є носіями новітніх знань і компетентностей, а отже – ключовим елементом оновленого трудового потенціалу країни. Саме вони мають стати рушієм економічного відновлення, цифрової трансформації, модернізації виробництва та розвитку інноваційних секторів.

Рівень працевлаштування випускників є одним із найважливіших показників ефективності функціонування системи «освіта–наука–виробництво». Наявність труднощів у виході молодих фахівців на ринок праці сигналізує про структурні дисбаланси між потребами економіки та змістом освітніх програм. Таким чином, вивчення цього питання дозволяє оцінити ступінь відповідності підготовки кадрів сучасним викликам ринку праці.

Окрім цього, саме молоді спеціалісти першими стикаються з наслідками порушення економічної та інституційної стабільності: нестачею робочих місць, міграційним тиском, низьким рівнем заробітної плати. Тому аналіз проблем їх працевлаштування дає можливість виявити слабкі місця як у державній політиці зайнятості, так і в організації освітнього процесу.

Варто також зазначити, що ефективне залучення випускників ЗВО до інноваційних проєктів та виробничих ініціатив може стати каталізатором для модернізації національної економіки, та вимагає створення нового організаційного механізму співпраці між освітою, наукою й бізнесом.

Таким чином, працевлаштування випускників – це точка перетину інтересів держави, освіти, науки та виробництва, яка дозволяє оцінити ефективність системних реформ і запропонувати інструменти подолання кадрової кризи в повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі проблематика інституційного забезпечення працевлаштування випускників ЗВО

розглядається в кількох взаємопов'язаних площинах: взаємодія освіти та ринку праці, інструменти державної політики, роль роботодавців і посередників (зокрема Державної служби зайнятості), а також виклики, породжені цифровою трансформацією і воєнними діями.

Низка досліджень Лавриненка Л.М., Торби Н.Г., Ільїча Л.М., Чорнодіда І., Шолудченка С. та ін. науковців присвячені проблемі узгодження освітніх програм з потребами ринку праці. У публікаціях Кондрашової О.В., Пономаренка В.С., Раєвневої О.В., Тарасенко С.І. та ін. розглянуто співпрацю ЗВО та бізнесу. Махсма М.Б. та Чуб О.В. у своєму дослідженні розглянули досвід країн Євросоюзу щодо заходів підтримки молоді під час переходу від навчання до професійної діяльності. Вплив військових дій на функціонування ринку праці та працевлаштування випускників ЗВО досліджували такі науковці як: Близнюк В.В., Бондаренко А., Куцик П.О., Ковтун О.І., Любомудров А.П., Семикіна М.В., Серьогіна Н.О., Холодницька А. та ін.

Однак, особливої уваги заслуговують питання, пов'язані із дослідженням інституційного забезпечення працевлаштування випускників ЗВО, формуванням ефективних програм їх працевлаштування та розвитком тісної співпраці між освітою, бізнесом і державними структурами.

Метою статті є дослідження інституційного забезпечення працевлаштування випускників ЗВО в контексті викликів та загроз.

Результати дослідження. Дослідження проблеми працевлаштування випускників ЗВО на ринку праці України в умовах довоєнного, воєнного та повоєнного відновлення доцільно, на погляд автора, проводити в контексті виявлення викликів та загроз, що притаманні даному процесу. У науковій літературі не існує єдиного погляду на дані категорії: трактування даних понять розглядається за різними підходами [1, 2].

Виклики – це складні обставини або нові умови, які вимагають адаптації, рішень і дій. Вони не обов'язково негативні, але потребують змін, мобілізації ресурсів або переосмислення підходів. Виклики потребують відповідної реакції від суб'єкта господарювання і, у разі її відсутності, поступово переростають у загрози для його стабільності чи розвитку.

Загрози – це явища або дії, що потенційно можуть призвести до негативних наслідків. Вони виникають у різних сферах діяльності та завдають шкоди суб'єктам господарювання, порушують їх стабільність або спричиняють втрати.

Ці виклики та загрози у подальшому будуть визначатися за групами, відповідно до повоєнного та воєнного часів (див. таблицю):

Таблиця. Виклики та загрози щодо працевлаштування випускників ЗВО у довоєнний та воєнний періоди

Подія	Виклики та загрози	Їх вплив на працевлаштування випускників
1	2	3
Довоєнний період		
Прийняття Кодексу законів про працю України (зі змінами, внесеними згідно з Указами Президії ВР Української РСР, Законами Української РСР, Законами України) (10.12.1971 р.) [3]	- надання першого робочого місця працездатній молоді України віком від 15 до 28 років після завершення навчання або служби тривалістю не менше двох років; - надання роботи за фахом молодим спеціалістам, випускникам закладів освіти державної форми власності, які попередньо були замовлені підприємствами, установами чи організаціями, строком не менше трьох років відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України	- забезпечення правового захисту молоді на старті кар'єри та запобігання безробіттю; - гарантія працевлаштування молоді у державному секторі та можливість планування кадрової політики
Прийняття Закону України «Про зайнятість населення» (01.03.1991 р.) [4]	- надано державні гарантії молодим спеціалістам – випускникам державних навчальних закладів, які навчались за державним замовленням, на надання роботи за фахом не менше ніж 3 роки; - надано державою додаткові гарантії щодо працевлаштування молоді, яка закінчила або припинила навчання у навчальних закладах, звільнилася зі служби і якій надається перше робоче місце; - запроваджено стягнення штрафу з підприємств Державною службою зайнятості за відмову у працевлаштуванні молоді в розмірі чотирьох мінімальних заробітних плат	- відбувається: • захист молоді на старті кар'єри; • зниження безробіття серед випускників; • забезпечення реальних інструментів допомоги та доступ до вакансій; • мотивація бізнесу приймати та навчати молодь
Прийняття Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (05.02.1993 р.) [5]	- забезпечено випускникам навчальних закладів рівних із іншими прав на працевлаштування; - забезпечено безкоштовні консультації, допомогу у підготовці й перепідготовці, доступ до інформації про вакансії Державної служби зайнятості разом з центрами соціальних служб; - запроваджено створення у закладах освіти «молодіжних центрів праці», агентств, бірж, які допомагали працевлаштуванню молоді, зокрема студентам та аспірантам; - забезпечено державою умов для вторинної зайнятості молоді; - встановлено певну квоту для молоді згідно з Законом «Про зайнятість населення» та штраф за її порушення	- відбувається: • формування підтримки молодих спеціалістів: інституційні гарантії, консультації, перепідготовка, доступ до вакансій; • створення молодіжних центрів праці; • визначення квоти працювало на запобігання безробіттю й поспішних працевлаштувань «не по фаху»; • штрафи за порушення квоти спонукали підприємства брати на роботу молодь і, навіть, створювали бюджетні дотації; • фахівцям, підготовлених за держзамовленням, гарантувалося тривале працевлаштування (3 роки)
Прийняття Наказу Міністерства освіти України №79 від 23.03.1994 р. «Про затвердження Положення про сприяння в працевлаштуванні випускників державних вищих навчальних і професійних навчально-виховних закладів України» [6]	- врегульовано на нормативному рівні питання працевлаштування молоді після завершення навчання в умовах становлення ринкової економіки України; - перехід від планової до ринкової економіки призвів до зникнення системи централізованого розподілу кадрів, яка існувала в СРСР; - закріплено механізм направлення на роботу молодих спеціалістів, які навчались за державним замовленням	- випускники опинились в умовах, коли відповідальність за пошук роботи покладалась на них самих; - започатковано формування інституційної інфраструктури у сфері сприяння працевлаштуванню випускників; - спостерігається посилення взаємозв'язку між освітою і ринком праці, хоча на практиці реалізація положення часто була формальною через слабку координацію; - відбувається створення кар'єрних центрів у ЗВО, налагодження стажувань і дуальної освіти в наступні роки

1	2	3
<p>Прийняття Постанови КМУ від 22.08.1996 р. №992 Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням [7]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - впроваджено механізм працевлаштування за державним замовленням; - закріплено обов'язок ЗВО працевлаштовувати випускників, які навчалися за державним замовленням, на місця, узгоджені з роботодавцями; - передбачено відпрацювання випускниками після завершення навчання не менше ніж 3 роки на визначеному угодою місці; - забезпечено житлом випускників, які одержали направлення на роботу до сільської або віддаленої місцевості, та членів їхніх сімей; - зобов'язано розробити та затвердити Порядок визначення та відшкодування випускниками вартості навчання у разі порушення умов угоди про працевлаштування 	<ul style="list-style-type: none"> - передбачено контроль держави над кадрами, так як держава розподіляла підготовлених за бюджетом фахівців за потребами у галузях; - запроваджено зобов'язання випускників відпрацювати мінімум 3 роки в призначеному місці або відшкодувати кошти
<p>Наказ МОЗ України від 15.04.1998 р. №367 «Про затвердження Порядку працевлаштування випускників державних вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням» [8]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено Порядок працевлаштування випускників державних вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти, які навчалися за державним замовленням; - зобов'язано випускників, які навчалися за державним замовленням, відпрацювати не менше трьох років на місці роботи, визначеному органами охорони здоров'я спільно з ЗВО; - передбачено відшкодування вартості навчання та витрат замовнику у разі відмови від направлення, невиходу на роботу з неповажних причин та звільнення до завершення трирічного строку 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечено гарантоване перше місце роботи для випускників медичних ЗВО; - забезпечено зменшення ризику безробіття серед молодих фахівців у медичній сфері, але обмежено свободу вибору місця роботи; - затверджено механізм розподілу кадрів у державній системі охорони здоров'я, підтримуючи її кадрову спроможність, особливо в умовах нестачі лікарів у регіонах
<p>Прийняття Закону України «Про зайнятість населення» (05.07.2012 р.) [9]</p>	<p>надано державою додаткові гарантії щодо працевлаштування молоді протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби при прийнятті її на перше робоче місце</p>	<ul style="list-style-type: none"> - відбувається: • зниження безробіття серед випускників; • сприяння розвитку та структурній перебудові економіки; • запобігання скороченню безробіття шляхом підвищення економічної захищеності підприємств і організацій у створенні додаткових робочих місць; • покращення системи відтворення робочої сили та поєднання її з підготовкою, перепідготовкою, підвищенням кваліфікації населення та ефективним використанням трудових ресурсів; • формування кадрової бази державної служби зайнятості
<p>Прийняття Постанови КМУ від 15.04.2013 р. №306 «Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» [10]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено механізм формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових і педагогічних кадрів, робітничих професій, а також підвищення кваліфікації й перепідготовку; - запроваджено чітку, прогнозно-орієнтовану модель формування державного замовлення, із залученням профільних гілок влади, роботодавців і освіти; - визначено формування середньострокового прогнозу потреб у кадрах на ринку праці; - встановлено чіткі терміни подачі пропозицій замовників (до 15 вересня - прогнозу і до 1 грудня - самих обсягів замовлення); - визначено вартість підготовки одного фахівця 	<ul style="list-style-type: none"> - прописано механізм державного замовлення на реальні потреби ринку праці; - передбачено чіткі дедлайни для прогнозів і заявок, вартість підготовки; - впроваджено: • конкурсний принцип розміщення замовлення забезпечував відкритість та ефективність; • орієнтацію навчальних закладів на конкурентоспроможність, впровадження актуальних програм, адаптованих під попит на ринку праці. • інтеграцію потреб освіти, науки, роботодавців, регіональної влади, що сприяє кращому поєднанню освітніх програм з економічними потребами; • щорічне оновлення та можливість коригувань у поточному році

1	2	3
<p>Прийняття Закону України «Про вищу освіту» (01.07.2014 р.) [11]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - гарантовано свободу вибору роботи випускника та зняття із ЗВО обов'язку їх працевлаштування; - випускники почали самостійно обирати місце роботи; - прийнято, що заклади вищої освіти більше не зобов'язані працевлаштовувати випускників; - зобов'язання щодо працевлаштування діють тільки для випускників, які навчались за державним замовленням з направленням (наприклад, у медичних чи педагогічних ЗВО); - скасовано обов'язковий розподіл випускників, окрім випадків, передбачених спеціальними законами 	<ul style="list-style-type: none"> - запроваджено: <ul style="list-style-type: none"> • свободу у виборі кар'єрного шляху, місця праці, умов і, навіть, можливості не працювати за фахом; • створення у ЗВО кар'єрних центрів, партнерств з роботодавцями, кар'єрних форумів, стажувань тощо
<p>Прийняття КМУ постанови від 15.04.2015 р. № 216 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 р. № 992» [12]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - скасовано вимоги обов'язкового відпрацювання випускниками ЗВО, а також норму, що передбачає повернення коштів за навчання 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечено право самостійно обирати вид професійної діяльності та місце працевлаштування, виходячи зі своїх здібностей, кваліфікації, особистих уподобань і потреб суспільства
<p>Затвердження Наказу МОН України № 504 від 05.05.2015 р. «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту» та Порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти [13]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено чіткий порядок подання, розгляду та експертизи документів про здобуту за кордоном вищу освіту; - визначено підстави для автоматичного визнання певних дипломів; - прописано критерії еквівалентності рівня освіти, кваліфікацій, навчального навантаження тощо; - визначено строки проходження процедури; - передбачено можливість подачі онлайн-заяв через платформу ENIC Ukraine 	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено порядок визнання освіти, здобутої за кордоном, та спрощення доступу до ринку праці в Україні для українців, які навчались за кордоном, та іноземців; - спрощено процедуру визнання дипломів, випускники можуть швидше реалізовувати себе в професійній діяльності, що підвищує їх мобільність; - запроваджено стимулювання міжнародної співпраці та академічної мобільності, яка дає випускникам впевненість у визнанні їх диплому в Україні
<p>Прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо працевлаштування випускників» [14]</p>	<ul style="list-style-type: none"> - прописано процедуру самовлаштування випускників вищих навчальних закладів щодо місця роботи; - введено обов'язок ЗВО сприяти працевлаштуванню випускників у межах своєї компетенції: поширювати інформацію про вакансії, допомагати військовим вишам з розподілом для служби і т. ін.; - прописано процедуру першочергового зарахування на бюджетні місця в медичні та педагогічні виші студентів, які уклали угоду про відпрацювання не менше 3 років у сільській місцевості чи селищах міського типу (перед вступом до ЗВО). Таким випускникам гарантувалося безоплатне проживання (з опаленням та освітленням) на період відпрацювання 	<ul style="list-style-type: none"> - визнано право на вільну працю: Закон гармонізує національні норми з Конституцією та конвенціями МОП, усуваючи елементи примусу і забезпечуючи свободу вибору роботи; - запроваджено перехід від «розподілу» до підтримки: замість обов'язкового працевлаштування сприяння та інформаційна підтримка випускників; - створено умови, при яких ЗВО та держава допомагають знайти вакансії, але вибір залишається за випускником; - введено в дію мотиваційні стимули до сільського працевлаштування: пільгові умови (гарантія місця, житло) мотивують молодих спеціалістів їхати працювати у села, що важливо для заповнення дефіциту в освітньому та медичному секторах; - запроваджено гнучку державну політику: Закон запровадив баланс - підтримку освіти без надмірного регулювання, розширивши права випускників і водночас закріпивши державну підтримку там, де вона потрібна

1	2	3
COVID 2019	<ul style="list-style-type: none"> - запроваджено масовий перехід на дистанційний режим роботи; - актуалізовано нові навички і компетентності; - визначено розрив між попитом і пропозицією на ринку праці; - актуалізовано необхідність розвитку soft skills (гнучкість, самостійність, комунікація онлайн, тайм-менеджмент); - сформовано умови щодо опанування цифрових інструментів (Zoom, Google Meet та ін.); - відмічено невідповідність частини освітніх програм новим умовам ринку праці; - означено перелік навичок у випускників, які стали необхідними в умовах цифровізації бізнесу, економіки, освіти; - рекомендовано запровадити проходження практик на підприємствах, стажування або навчання за дуальною формою; - переформатовано потреби роботодавців у працівниках; - зміщено акценти на ринку праці: частина випускників не змогла знайти роботу за спеціальністю, а підготовка не встигла адаптуватись; - відмічено масове скорочення вакансій для молоді; - обмежено доступ до кар'єрних центрів, тренінгів, ярмарків вакансій; - відмічено зменшення кількості пропозицій від роботодавців 	<ul style="list-style-type: none"> - відбувається: <ul style="list-style-type: none"> • зменшення кількості робочих місць; • тимчасове замороження стажувань і практик; • перехід у цифровий формат; • переорієнтація на самозайнятість і фріланс; • зміни у вимогах до працівників; • модернізація навчальних програм, впровадження курсів з цифрових навичок, проєктного навчання та активна співпраця з бізнесом; • діджиталізацію освіти, що у довгостроковій перспективі може підвищити якість підготовки фахівців. • зростання молодіжного безробіття; • зміщення фокусу у вимогах роботодавців. (Роботодавці почали шукати: гнучкість, цифрову грамотність, самоорганізацію, досвід онлайн-комунікації); • зростання попиту на «антикризові» спеціальності. Найбільш затребуваними стали: логістика, доставка, медицина, фармація; дистанційна освіта, цифровий маркетинг; - відбуваються зміни в освітній політиці: <ul style="list-style-type: none"> • навчальні заклади активізували кар'єрні центри і онлайн-програми підтримки. • з'явилися онлайн-курси, вебінари, хакатони, як альтернатива стажуванням; - перехід до самозайнятості та фрилансу (багато випускників почали працювати як фрилансери, самозайняті, створювати стартапи, або шукати альтернативні джерела доходу)
Прийняття Наказу від 02.02.2022 р. №101 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу зайнятості випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти і визначення показника працевлаштування для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти» [15]	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено Методичні рекомендації з проведення моніторингу зайнятості випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти і визначення показника працевлаштування для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти; - встановлено перелік осіб, щодо яких здійснюється моніторинг; - розроблено чітку категоризацію статусів: «зайнятий», «умовно зайнятий», «незайнятий»; - запропоновано формулу розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами на основі показника працевлаштування 	<ul style="list-style-type: none"> - запроваджено залежність фінансування ЗВО від відсотка працевлаштування їх випускників; - запроваджено оновлення та перегляд у ЗВО освітніх програм відповідно до потреб ринку праці та зміни підходів до підготовки фахівців; - залучено роботодавців до навчального процесу та участі у різноманітних заходах; - передбачено розвиток кар'єрних центрів, які допомагатимуть студентам та випускникам з пошуком роботи, проходженням стажування та ін.
Наказ МОН від 08.02.2022 р. №130 «Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти» [16]	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено Порядок визнання результатів навчання, які були здобуті не тільки у формальній системі освіти (ЗВО), а й: <ul style="list-style-type: none"> • шляхом неформального навчання (курси, тренінги, онлайн-платформи); • шляхом інформального навчання (самоосвіта, досвід роботи, волонтерство тощо); 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищено гнучкість освіти: швидке отримання диплому або скорочення термінів навчання через визнання вже набутого практичного досвіду; - визначено механізм офіційного підтвердження навичок: практичні вміння, здобуті в роботі, волонтерстві, проєктах, можуть враховуватись як частина освітньої програми;

1	2	3
	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено процедуру визнання результатів неформального та/або інформального навчання особи закладом освіти (науковою установою); розроблено порядок визнання результатів неформального та/або інформального навчання ЗВО (науковою установою), визначено організаційні аспекти процедури визнання, призначено уповноважених осіб та визначено методи оцінювання 	<ul style="list-style-type: none"> - відмічено покращення кар'єрних перспектив: випускник виходить на ринок праці вже з визнаними професійними компетентностями; - відмічено мотивацію до саморозвитку: стимулює студентів активніше здобувати знання поза межами ЗВО, зокрема, в цифрових середовищах; організовано підтримку ВПО та ветеранів: дозволяє зарахувати попередній досвід, навіть, якщо він був здобутий не в освітніх установах
Воєнний період		
Повномасштабне вторгнення росії на територію України	<ul style="list-style-type: none"> - зупинено роботу підприємств, особливо у прифронтових та окупованих регіонах; - здійснено переміщення бізнесу у безпечні місця, спостегігається банкрутство підприємств; - мобілізовано молодь, особливо чоловіків, до лав ЗСУ, що вплинуло на їх доступність на ринку праці; - змінено місце проживання мільйонів українців, зокрема випускників, через переміщення в межах країни або виїзд за кордон; - ускладнено проходження випускниками повноцінної практики, стажувань, живого спілкування з роботодавцями; - порушено освітній процес, що вплинуло на затримку з випуском, труднощі з дипломами, адаптацію до нових реалій 	<ul style="list-style-type: none"> - відмічено зниження відсотку працевлаштованих випускників: найгірша ситуація спостерігалась у регіонах, близьких до зони бойових дій. У великих містах та в західних областях зросла конкуренція, бо туди перемістились випускники з інших регіонів; - визначено потребу в лікарях, психологах, соціальних працівниках, викладачах для онлайн-освіти, спеціалістах з відновлення інфраструктури; - запроваджено гранти на самозайнятість (особливо в рамках програми «Робота»), курси перекваліфікації, підтримку кар'єрних центрів у ЗВО
Прийняття Наказу МОН від 13.04.2023 р. №426 «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти» [17]	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено поєднання теоретичного навчання в закладі освіти з практичною підготовкою на підприємстві або в установі; - передбачено офіційне оформлення здобувача освіти на підприємстві (контракт, стипендія, зарплата) та виконання виробничих завдань, паралельно з здобуттям освіти; - рекомендовано погодження індивідуального навчального плану та графіку навчання здобувача освіти між ЗВО та роботодавцем; - передбачено участь роботодавця у формуванні компетентностей та оцінюванні результатів навчання, як потенційного стейкхолдера 	<ul style="list-style-type: none"> - підвищено конкурентоспроможність випускників: студенти отримують практичний досвід роботи за спеціальністю ще під час навчання; - сформовано тісні зв'язки між ЗВО та роботодавцями: налагоджено партнерства, які сприяють працевлаштуванню випускників; - зменшено невідповідність між ринком праці та освітніми програмами: роботодавці впливають на зміст освіти, роблячи її актуальною; - скорочено період входження в професію: випускник, який вже працював у компанії, часто продовжує там кар'єру без додаткової адаптації; - створено нормативну основу для ефективної інтеграції освіти з ринком праці; - передбачено здобуття досвіду роботи ще до завершення навчання, що підвищує шанси випускників на успішне працевлаштування
Прийняття Постанови КМУ від 23.10.2023 р. №1092 «Про затвердження Порядку створення резерву працівників сфери охорони здоров'я для роботи на деокупованих територіях України» [18]	<ul style="list-style-type: none"> - затверджено Порядок створення резерву працівників сфери охорони здоров'я для роботи на деокупованих територіях України; - визначено механізм створення резерву працівників сфери охорони здоров'я для роботи на деокупованих територіях України та ведення інформаційної (автоматизованої) системи «Резерв працівників сфери охорони здоров'я для роботи на деокупованих територіях України» 	<ul style="list-style-type: none"> - зміцнено медичну систему у постраждалих регіонах; - зменшено безробіття серед випускників-медиків; - отримано державну підтримку у вигляді вакансій і стимулів; - сформовано кадровий резерв для майбутньої відбудови країни

1	2	3
Ухвалення Урядом рішення про підтримку молодих лікарів, які працюватимуть у селах, на деокупованих і прифронтових територіях Міністерство охорони здоров'я України (опубліковано на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади України Урядовому порталі, 30.05.2025р.) [19]	- ухвалено низку рішень щодо підтримки випускників інтернатури, які у 2025 році завершують навчання за лікарськими спеціальностями та вирішують працювати в державних або комунальних медичних закладах, розташованих у селах, на деокупованих чи прифронтових територіях, а саме: а) надання одноразової адресної грошової допомоги у розмірі 200 тис. грн.; б) забезпечення молодих фахівців житлом; в) встановлення підвищених коефіцієнтів виплат для медзакладів, які працюють на сільських та прифронтових територіях; - визначено умови укладення трирічного договору з медзакладом	- передбачено подолання кадрового дефіциту медичних працівників та соціальну підтримку молодих спеціалістів; - сформовано кадровий резерв лікарів, готових працювати там, де є найбільша потреба; - забезпечено медичні заклади необхідними спеціалістами; - забезпечено сприяння системній кадровій підтримці відновленню лікарень і клінік у деокупованих регіонах

Джерело: складено за даними [3-19]

а) довоєнний час:

- нормативно-законодавча база;
- COVID 2019;

б) воєнний час:

- повномасштабне вторгнення росії;
- нормативно-законодавча база.

Отже, виклики та загрози відіграють ключову роль у формуванні умов працевлаштування випускників ЗВО. Виклики змушують їх адаптуватися до вимог ринку праці, а загрози перешкоджають працевлаштуванню, зменшують доступ до робочих місць і знижують мотивацію молоді залишатися в країні. Але, водночас, вони виступають стимулами до інноваційного розвитку системи «освіта-наука-виробництво» та відкривають нові можливості, програми підтримки, гранти та трансформують ринок праці.

Процеси, що відбуваються на сучасному ринку праці, супроводжуються суттєвими змінами у структурі зайнятості, вимогах до працівників та формах організації праці. Особливо помітно це впливає на можливості працевлаштування молоді, зокрема, випускників ЗВО.

У контексті викликів та загроз, цифровізації, розвитку нестандартних форм зайнятості та змін у пріоритетах роботодавців, трансформація ринку праці набуває системного характеру. На рисунку візуалізовано процеси, які трансформували ринок праці щодо працевлаштування випускників в сучасних умовах.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що інституційне забезпечення працевлаштування випускників закладів вищої освіти в умовах сучасних викликів і загроз є ключовим чин-

ником стабільності та розвитку національного ринку праці. Виявлено, що наявні механізми підтримки працевлаштування залишаються фрагментарними та недостатньо узгодженими між собою, що ускладнює адаптацію молодих фахівців до динамічних змін економіки, особливо в умовах війни.

Ефективна реалізація інституційного забезпечення вимагає поєднання зусиль державних органів, закладів вищої освіти, бізнесу, Державної служби зайнятості, міжнародних організацій та громадських інституцій. Саме така взаємодія забезпечує формування комплексного організаційного механізму, який охоплює моніторинг потреб ринку праці, оновлення освітніх програм, розвиток партнерств і створення цільових програм підтримки молоді.

Особливої актуальності набуває запровадження інноваційних інструментів: цифрових платформ для пошуку роботи та стажувань, дуальних форм навчання, визнання неформальної освіти, підтримки підприємницьких ініціатив студентів і випускників. Це дозволить скоротити розрив між здобутими у ЗВО компетентностями та реальними потребами роботодавців, а також знизити ризики міграції молоді.

Отже, інституційне забезпечення працевлаштування випускників у контексті викликів і загроз має розглядатися як стратегічний пріоритет державної політики, що сприятиме відновленню та модернізації економіки України, підвищенню конкурентоспроможності людського капіталу та створенню передумов для сталого розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко В. І. Виклики і загрози Україні, її економіці та фінансам у першій третині XXI століття. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5170>
2. Мельник С. І. Дослідження викликів, ризиків, загроз та небезпеки в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4 (72). <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-25>
3. Кодекс законів про працю України. URL: https://kodeksy.com.ua/kodeks_zakoniv_pro_pratsyu_ukraini/statja-197.htm
4. Про зайнятість населення: Закон України від 01.03.1991 р. № 803-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. № 14 ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-12#Text>
5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. № 2999-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1993, № 16, ст.167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>

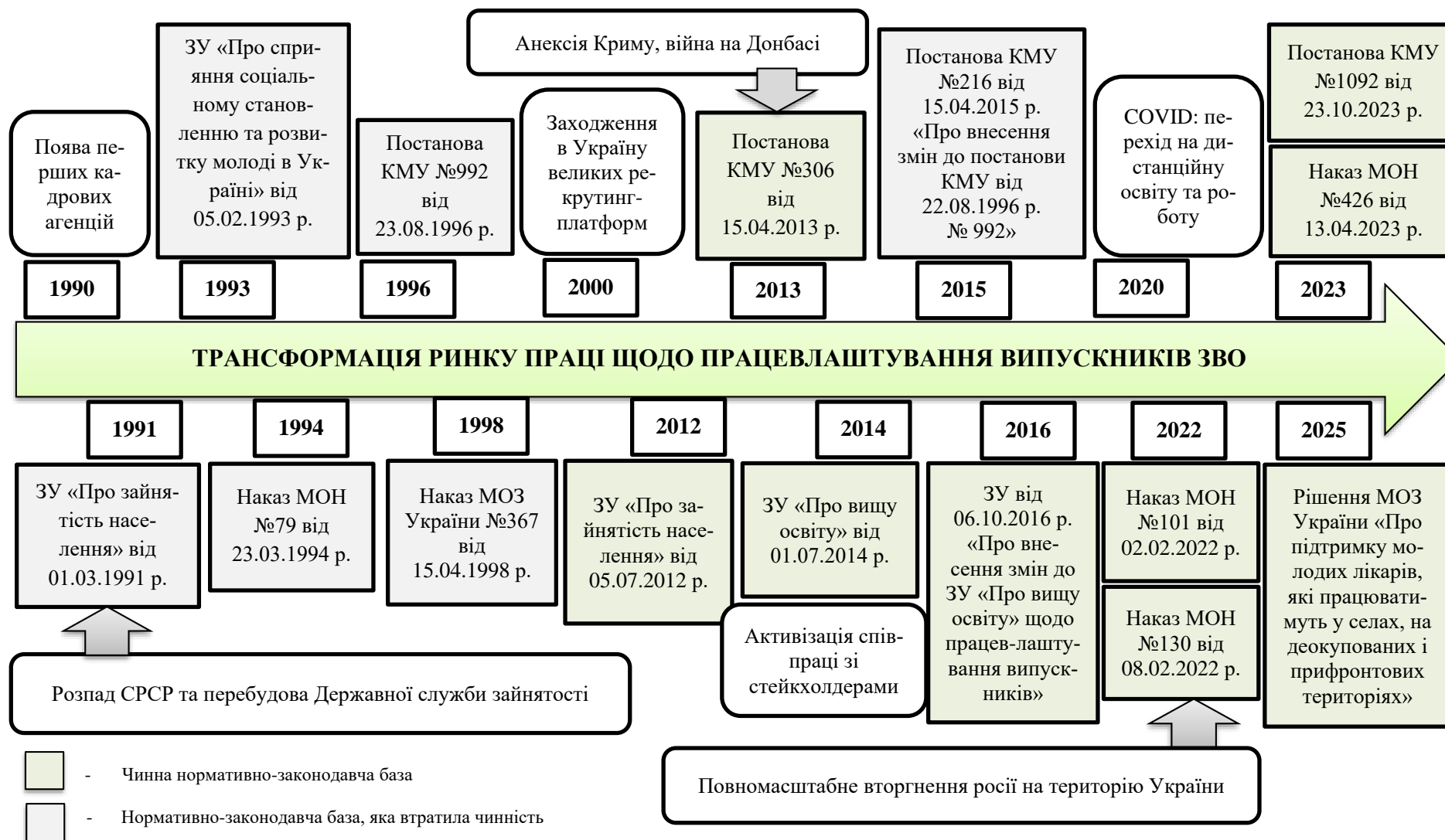

Рис. 1. Трансформація ринку праці щодо працевлаштування випускників на засадах-нормативно-законодавчої бази
 Джерело: розробка автора

6. Про затвердження Положення про сприяння в працевлаштуванні випускників державних вищих навчальних і професійних навчально-виховних закладів України: Наказ Міністерства освіти України від 23.03.1994 р. № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0135-94#Text>

7. Про Порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням: Постанова КМУ від 22.08.1996 р. № 992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-96-%D0%BF#Text>

8. Про затвердження Порядку працевлаштування випускників державних вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням: Наказ МОЗ України від 15.04.1998 р. № 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0246-98#Text>

9. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 24. Ст. 243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

10. Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів: Постанова КМУ від 15.04.2013 р. № 306. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP130306?an=1>

11. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n1008>

12. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 р. № 992: Постанова КМУ від 15.04.2015 р. № 216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2017-%D0%BF#n15>

13. Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту та Порядок визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти: Наказ МОН України від 05.05.2015 р. № 504 (у редакції наказу МОН України від 05.09.2022 р. № 784). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0614-15#Text>

14. Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо працевлаштування випускників: Закон України від 06.10.2016 р. № 1662-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 48. Ст. 807. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1662-19#Text>

15. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу зайнятості випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти і визначення показника працевлаштування для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти: Наказ МОН України № 101 від 02.02.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-z-provedennya-monitoringu-zajnyatosti-vipusknikiv-zakladiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-i-viznachennya-pokaznika-pracevlashtuvannya-dlya>

16. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти: Наказ МОН від 08.02.2022 р. № 130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>

17. Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти: Наказ МОН від 13.04.2023 р. №426. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23#Text>

18. Про затвердження Порядку створення резерву працівників сфери охорони здоров'я для роботи на деокупованих територіях України: Постанова КМУ від 23.10.2023 р. № 1092. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2023-%D0%BF#Text>

19. Уряд ухвалив рішення про підтримку молодих лікарів, які працюватимуть у селах, на деокупованих і прифронтових територіях. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-rishennia-pro-pidtrymku-molodykh-likariv-iaki-pratsiuvatymut-u-selakh-na-deokupovanykh-i-pryfrontovykh-terytoriakh>

20. Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А. Штучний інтелект як засіб покращення якості досліджень соціально-економічних процесів. *Штучний інтелект у науці та освіті (AISE 2024): збірник матеріалів міжнародної наукової конференції* (м. Київ, 1-2 березня 2024 р.). Київ: УкрІНТЕІ, 2024. С. 346-350.

21. Гуцалюк О. М., Дефорж Г. В. Європейські підходи до реалізації права на свободу вираження поглядів в освітній та науковій діяльності. *Свобода вираження поглядів: проблеми імплементації європейських стандартів в Україні: матеріали науково-практичного круглого столу* (м. Суми, 24 травня 2024 р.). Суми: СумДУ, 2024. С. 42-47.

22. Гуцалюк О. М., Колодинський С. Б., Ус Г. О. Управління знаннями, конкурентоспроможністю та економічним розвитком в інноваційно-проектній діяльності освітніх закладів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 4. С. 30-35. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-4>

23. Гуцалюк О. М., Манькута Я. М., Якушева О. В. Адаптивні моделі управління інноваційно-проектною діяльністю освітніх закладів на засадах економічної взаємодії та конкурентоспроможності. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2024. Т. 28. № 1-2. С. 23-33. <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2024-1-2-23-31>

24. Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А., Бойко О. В. Оцінка конкурентоспроможності медичної галузі та її освітніх закладів в контексті економічної взаємодії. *Економічний вісник Донбасу*. 2024. № 1-2 (75-76). С. 123-131. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-1-2\(75-76\)-123-131](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-1-2(75-76)-123-131)

Надійшла до редакції 29.09.2025 р.
Прийнята до друку 23.10.2025 р.

REFERENCES

1. Kravchenko, V. I. (2016). Challenges and threats to Ukraine, its economy and finances in the first third of the 21st century. *Efektivna ekonomika* (10). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5170> [in Ukrainian].

2. Melnyk, S. I. (2019). Research of challenges, risks, threats and dangers in the system of ensuring the financial security of an enterprise. *Problemy systemnoho pidkhotu v ekonomitsi*, 4(72). <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-25> [in Ukrainian].

3. Labor Code of Ukraine. (1917). https://kodeksy.com.ua/kodeks_zakoniv_pro_pratsyu_ukraini/statja-197.htm [in Ukrainian].

4. On Employment of the Population: Law of Ukraine No. 803-XII. (1991, March 1). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady URSR*, 14, 170. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/803-12#Text> [in Ukrainian].

5. On promoting the social formation and development of youth in Ukraine: Law of Ukraine No. 2999-XII. (1993, February 5). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, 16, 167. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> [in Ukrainian].

6. On approval of the Regulation on assistance in employment of graduates of state higher educational and professional educational institutions of Ukraine: Order of the Ministry of Education of Ukraine No. 79. (1994, March 23). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0135-94#Text> [in Ukrainian].

7. On the Procedure for Employment of Graduates of Higher Educational Institutions, whose Training was Carried Out by State Order: Resolution of the CMU No. 992. (1996, August 22). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-96-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. On approval of the Procedure for employment of graduates of state higher medical (pharmaceutical) educational institutions, whose training was carried out by state order: Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 367. (1998, April 15). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0246-98#Text> [in Ukrainian].

9. On population employment: Law of Ukraine No. 5067-VI. (2012, July 5). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 24, 243. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian].

10. On approval of the Procedure for forming a state order for the training of specialists, scientific, scientific-pedagogical and labor personnel, advanced training and retraining of personnel: Resolution of the CMU No. 306. (2013, April 15). <https://ips.ligazakon.net/document/KP130306?an=1> [in Ukrainian].

11. On Higher Education: Law of Ukraine No. 1556-VII. (2014, July 1). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 37-38, 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n1008> [in Ukrainian].

12. On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 22, 1996 No. 992: Resolution of the CMU No. 216. (2015, April 15). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2017-%D0%BF#n15> [in Ukrainian].

13. Some issues of recognition in Ukraine of foreign documents on education and the Procedure for recognition of higher education degrees obtained in foreign higher education institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 504. (2015, May 5) (as amended by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 784 (2022, September 5)). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0614-15#Text> [in Ukrainian].

14. On Amendments to the Law of Ukraine «On Higher Education» Regarding Graduate Employment: Law of Ukraine No. 1662-VIII. (2016, October 6). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 48, 807. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1662-19#Text> [in Ukrainian].

15. On approval of Methodological recommendations for monitoring the employment of graduates of higher and professional pre-higher education institutions and determining the employment indicator for the Formula for distributing state budget expenditures on higher education between higher education institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 101. (2022, February 2). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-z-provedennya-monitoringu-zajnyatosti-vipusnikiv-zakladiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-i-viznachennya-pokaznika-pracevlashtuvannya-dlya> [in Ukrainian].

16. On approval of the Procedure for recognition in higher and professional pre-higher education of learning outcomes obtained through non-formal and/or informal education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 130. (2022, February 8). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text> [in Ukrainian].

17. On approval of the Regulation on the dual form of obtaining professional pre-higher and higher education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 426. (2023, April 13). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23#Text> [in Ukrainian].

18. On approval of the Procedure for creating a reserve of healthcare workers for work in the deoccupied territories of Ukraine: Resolution of the CMU Ukraine No. 1092. (2023, October 23). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

19. The government has decided to support young doctors who will work in villages, de-occupied and front-line territories. (n.d.). <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-rishennia-pro-pidtrymku-molodykh-likariv-iaki-pratsiuvatymut-u-selakh-na-deokupovanykh-i-pryfrontovykh-terytoriiakh> [in Ukrainian].

20. Hutsaliuk, O. M., & Bondar, Iu. A. (2024, March 1–2). Artificial intelligence as a means of improving the quality of research on socio-economic processes. In *Artificial intelligence in science and education (AISE 2024): collection of materials of the international scientific conference* (pp. 346–350). UkrINTEI [in Ukrainian].

21. Hutsaliuk, O. M., & Deforge, H. V. (2024, May 24). European approaches to the implementation of the right to freedom of expression in educational and scientific activities. In *Freedom of expression: problems of implementing European standards in Ukraine: materials of the scientific and practical round table* (pp. 42–47). SumDU. [in Ukrainian].

22. Hutsaliuk, O. M., Kolodynskyi, S. B., & Us, G. O. (2024). Knowledge management, competitiveness and economic development in innovative and project activities of educational institutions. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 9(4), 30–35. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-4> [in Ukrainian].

23. Hutsaliuk, O. M., Mankuta, Ya. M., & Yakusheva, O. V. (2024). Adaptive models of management of innovative and project activities of educational institutions on the basis of economic interaction and competitiveness. *Bulletin of the*

Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy. Series "Economic Sciences", 28 (1–2), 23–33. <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2024-1-2-23-31> [in Ukrainian].

24. Hutsaliuk, O. M., Bondar, Iu. A., & Boyko, O. V. (2024). Assessment of the competitiveness of the medical industry and its educational institutions in the context of economic interaction. *Economic Bulletin of Donbas, 1–2 (75–76), 123–131. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-1-2\(75-76\)-123-131](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2024-1-2(75-76)-123-131) [in Ukrainian].*

*Received: 29.09.2025
Accepted: 23.10.2025*

Лозова Т. П. Інституційне забезпечення працевлаштування випускників закладів вищої освіти в контексті викликів та загроз

У статті досліджено інституційне забезпечення працевлаштування випускників закладів вищої освіти України в умовах довоєнних та воєнних викликів і загроз. Здійснено аналіз нормативно-законодавчої бази та основних подій, які вплинули на працевлаштування випускників ЗВО та призвели до трансформації ринку праці у контексті розвитку цифровізації, нестандартних форм зайнятості та змін у пріоритетах роботодавців.

Досліджено проблеми працевлаштування випускників ЗВО на ринку праці України в умовах довоєнного, воєнного та повоєнного відновлення, які на погляд автора, доцільно проводити в контексті виявлення викликів та загроз, що притаманні даному процесу.

Визначено, що виклики потребують відповідної реакції від суб'єкта господарювання і, у разі її відсутності, поступово переростають у загрози для його стабільності чи розвитку.

Ключові слова: інституційне забезпечення, працевлаштування випускників, заклади вищої освіти, ринок праці, виклики та загрози.

Lozova T. P. Institutional support for employment of graduates of higher education institutions in the context of challenges and threats

Wartime conditions radically changed the situation on the Ukrainian labor market, especially for young people who have completed their studies at higher education institutions. Graduate employment is becoming more difficult due to infrastructure destruction, reduced economic activity, changing regional job availability, and security threats. At the same time, young professionals remain an important resource for rebuilding the state. In this context, it is extremely relevant to analyze the main problems that arise when they enter the labor market and find ways to overcome them.

The article examines the institutional provision of employment for graduates of higher education institutions in Ukraine in the context of pre-war and wartime challenges and threats. An analysis of the regulatory framework and key events that influenced the employment of graduates of higher education institutions and led to the transformation of the labor market in the context of the development of digitalization, non-standard forms of employment, and changes in employers' priorities was carried out.

Effective implementation of institutional support requires a combination of efforts by government agencies, higher education institutions, businesses, the State Employment Service, international organizations, and public institutions. It is this interaction that ensures the formation of a comprehensive organizational mechanism that includes monitoring labor market needs, updating educational programs, developing partnerships, and creating targeted youth support programs.

Therefore, institutional support for graduate employment in the context of challenges and threats should be considered a strategic priority of state policy, which will contribute to the restoration and modernization of the Ukrainian economy, increasing the competitiveness of human capital, and creating the prerequisites for sustainable development of society.

Keywords: institutional support, graduate employment, higher education institutions, labor market, challenges and threats.

Формат цитування:

Лозова Т. П. Інституційне забезпечення працевлаштування випускників закладів вищої освіти в контексті викликів та загроз. *Вісник економічної науки України*. 2025. № 2 (49). С. 100-110. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2025.2\(49\).100-110](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2025.2(49).100-110)

Lozova, T. P. (2025). Institutional support for employment of graduates of higher education institutions in the context of challenges and threats. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, 2(49)*, 100-110. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2025.2\(49\).100-110](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2025.2(49).100-110)